

Mihai Luchian * Sabina Luchian

BUCOVINA

Identitate și emancipare națională

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Cuprins

1. Introducere/11
2. Bucovina – reperi istorice/17
3. Compoziția demografică și interesele etnice în Bucovina imperială/25
4. Rural și urban – scurt crochiu al obștilor din Bucovina interbelică/37
  - 4.1 Reperi documentare ale obștilor de ființă/37
  - 4.2 Identitate și românism în Bucovina de Nord/62
5. Biserica ortodoxă română din Bucovina/65
6. Învățământul românesc din Bucovina/69
  - 6.1 Organizarea și desfășurarea învățământului românesc în Bucovina/72
  - 6.2 Naționalizarea învățământului românesc din Bucovina/73
  - 6.3 Învățământ și propășire etnică românească/82
7. Identitatea națională și lupta pentru dobândirea drepturilor politice/85
  - 7.1 Reperi în organizarea luptei politice/87
  - 7.2 Activitatea culturală din Bucovina/89
  - 7.3 Apariția și dezvoltarea presei în Bucovina/91
8. Războiul cel Mare – starea și condiția Bucovinei/93
  - 8.1 Principalele operații militare din Bucovina în perioada 1914-1918/96
  - 8.2 Starea populației române din Basarabia și Ardeal: 1914-1918/100
  - 8.3 Situația României în perioada premergătoare Primului Război Mondial/105
9. Proiecte și tendințe de reconfigurare teritorială a Bucovinei/113
  - 9.1 Imperiul Habsburgic/113
  - 9.2 Mișcarea panrusă/114

- 9.3 Mișcarea naționalistă ucraineană/116
- 9.4 Regatul României/116
  - 9.5 Proiecte rusești de anexare a Bucovinei/117
    - 9.5.1 Primul proiect/118
    - 9.5.2 Al doilea proiect/119
    - 9.5.3 Al treilea proiect/119
- 10. Starea armatei României în perioada premergătoare Primului Război Mondial/121
- 11. România în perioada neutralității/125
- 12. Intrarea României în Marele Război – bătăliile anului 1916/131
  - 12.1 Operația ofensivă din Transilvania/134
  - 12.2 Bătălia de la Turtucaia/136
  - 12.3 Acțiunile militare din Dobrogea/138
  - 12.4 Operația de la Flămânda/139
  - 12.5 Operația de apărare a trecătorilor din Munții Carpați/140
    - 12.5.1 Bătălia de la Sibiu/142
    - 12.5.2 Bătălia de la Brașov/143
    - 12.5.3 Bătălia de pe Valea Prahovei/143
    - 12.5.4 Bătălia din zona Bran-Câmpulung/144
    - 12.5.5 Bătălia de pe Valea Oltului/146
    - 12.5.6 Bătălia de pe Valea Jiului/147
    - 12.5.7 Bătălia de la Oituz-1916/148
  - 12.6 Acțiunile militare din Oltenia/149
  - 12.7 Operația de apărare a Bucureștiului/150
  - 12.8 Acțiunile militare de pe aliniamentul Râmnicu Sărat-Viziru/151
- 13. România în campania anului 1917/155
  - 13.1 Reorganizarea Armatei României în anul 1917/155
  - 13.2 Planul de campanie al Armatei României în anul 1917/156
  - 13.3 Bătălia de la Mărăști/159
  - 13.4 Bătălia de la Oituz - 1917/160
  - 13.5 Bătălia de la Mărășești/162
  - 13.6 Sincopa Rusă-disocierea armatei țariste/165
  - 13.7 Tratatul de pace de la Buftea-București /167

- 13.8 Demobilizarea armatei române – clauză de fond a
Păcii de la București/172
- 13.9 Remobilizarea Armatei României-concepție și
măsuri/174
14. Reunirea Bucovinei cu țara - 28 noiembrie 1918 /177
- 14.1 Evoluția situației politico-militare europene din anii
1917-1918 /177
- 14.2 Înfăptuirea Unirii Bucovinei cu România/180
- 14.3 Situația Armatei Roșii și atitudinea Rusiei Sovietelor
în anul 1918/186
- 14.4 Principalele acțiuni militare desfășurate de Divizia 8
Infanterie în Bucovina/189
- 14.5 Acțiunile militare desfășurate în Galiția/201
15. Recunoașterea internațională a Unirii Bucovinei cu
România/209
- 15.1 Despre naționalism și identitate/212
- 15.2 Actualitatea problemei identității/218
16. Bucovina – potențiale concluzii/227
17. Note bibliografice/234
18. Lista anexelor/245
- Anexa nr. 1/246
- Anexa nr. 2/247
- Anexa nr. 3/248
- Anexa nr. 4/250
- Anexa nr. 5/254
- Anexa nr. 6/256
- Anexa nr. 7/258
- Anexa nr. 8/259
- Anexa nr. 9/261
- Anexa nr. 10/262
- Anexa nr. 11/264
- Anexa nr. 12/265
- Anexa nr. 13/266

2. Bucovina – repere istorice

Bucovina - zonă geografică care a dobândit în timp un specific unic este cantonată între un orient românesc și un occident continental, pronunțat german iar mai recent cu influențe de factură slavă, ucraineană. Acest teritoriu devine o entitate geopolitică distinctă începând cu anul 1775 odată cu preluarea unei suprafețe de cca 10.442 km² din partea de nord-vest a Moldovei în componența Imperiului Habsburgic. Actualmente, Bucovina este împărțită între două state, respectiv partea de sud, care aparține județului Suceava din România, și partea de nord care este inclusă regiunii Cernăuți din Ucraina.

Bucovina istorică a aparținut Principatului Moldovei. Se apreciază că toponimul „*Bucovina*“ este de origine slavă sau *Bucovina* în varianta scriptică austriacă care se traduce prin „*Țara Fagilor*“ sau „*Țara de Fagi*“. Pentru prima dată, acest ținut este atestat într-un document emis de cancelaria Moldovei din timpul domniei lui Roman I la 30 martie 1392. Teritoriu românesc, Bucovina face parte integrantă din corpul și istoria Moldovei în toată perioada de la întemeierea țării și până la anexarea provinciei de către Curtea Imperială de la Viena, adică, în perioada cuprinsă între anii 1359-1775.

Războiul ruso-turc dintre anii 1768-1774 s-a încheiat cu victoria Rusiei iar prin Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi din anul 1774, Imperiul Habsburgic revendică un spațiu de tranzit, un coridor între Transilvania și Provincia Galiția situată în zona de nord a Moldovei ca dispensă pentru neutralitatea adoptată pe timpul conflagrației. Deci, Turcia a cedat Bucovina, Imperiului Austro-Ungar cu toate protestele domnitorului Grigore al III-lea Ghica, domnul Moldovei ca o recunoaștere a sprijinului diplomatic și al faptului că nu a intervenit în război de partea Rusiei.

Concomitent cu pretențiile exprimate pe cale diplomatică la Înalta Poartă de către ambasadorul Austriei și

cu mituirea unor înalți dregători pentru a forța Turcia să cedeze, armata austriacă a ocupat unele puncte strategice în partea de nord a Moldovei începând cu toamna anului 1774. Momentul a fost avantajat de slăbiciunea internă a Moldovei, absența unei armate proprii semnificative și amplificat de retragerea trupelor ruse comandate de feldmareșalul Piotr Rumianțev (Romanzov).

În consecința jocului politic și manevrelor diplomatice, a corupției administrative dar și al intimidării prin prezența forței militare în spațiul nord-moldav, Turcia a semnat la data de 7 mai 1775 actul de cesiune a Bucovinei către Austria. Astfel, își face debutul în istoria noastră relativ recentă o entitate nou definită, Bucovina, un teritoriu ilegal și imoral rupt din trupul Moldovei prin abuzul și complicitatea marilor puteri ale vremii. Cesiunea teritorială s-a oficializat documentar la data de 7 mai 1775 în temeiul Convenției încheiate de Imperiul Habsburgic cu Sublima Poartă, iar delimitarea granițelor s-a perfectat scriptic prin Convenția din 12 mai 1776.

Astfel, „de facto” din 1774 și „de jure” din anul 1775, partea de nord a Moldovei cu capitala veche a țării în cetatea Sucevei, cu ținuturile cunoscute: Dorna, Câmpulung, Humor și Rădăuți, inima Moldovei cu renumitele mănăstiri de la Putna, Sucevița, Moldovița, Humor și Voroneț, cu zonele Cernăuți și Storojineț până la Colacin, Ceremuș, Hotin și Nistru au intrat sub dominația Austriei, autoritate fermă cu durata de 144 de ani, până inclusiv în frământatul an 1918.

Demn de remarcat este faptul că *Grigore al-III-lea Ghica*, domnul fanariot al Moldovei din acea perioadă, albanez de origine, numit de Înalta Poartă pe scaunul principatului s-a opus nelegiurii ce s-a făcut țării. A protestat prompt și energic față de anexarea Bucovinei fapt care i-a atras dușmănia sultanului și mai apoi, în 1777, condamnarea la moarte.

Geopolitic, Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi a constituit un recul în planul intereselor din zona europeană a Imperiului Otoman prin faptul că a cedat teritoriul regiunii

Yedisian (situat între râurile Nipru și Bugul de Sud) cu portul Herson care oferea Rusiei pentru prima oară după multe secole de intrigă și lupte, ieșire strategică la Marea Neagră. Totodată, a pierdut Hanatul Crimeii căruia i-a recunoscut independența, deși se afla sub controlul total al Rusiei de mai multă vreme, teritoriu pe care l-a și anexat în anul 1783. Prezența Rusiei la Marea Neagră devenea tot mai puternică, era un factor presant, dominant, autoritar, un vector decizional politic, militar și religios de necontestat aflat în extensie prin anexări teritoriale succesive, deosebit de periculoase pentru independența sau chiar existența Țărilor Române.

Concomitent, se remarcă expansiunea ceva mai modestă a Imperiului Habsburgic asupra nordului Moldovei prin raptul teritorial al Bucovinei unde introduce de îndată, unitar și cu extremă rigoare, normele și regulile proprii de administrare, total diferite de cele proprii, tradiționale. În acest fel, unitatea teritorială, cea de limbă, viață, obiceiuri, port, apartenență și simțire etnică moștenite de la Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș și alți domnitori de mare vrednicie a fost modificată.

Procesul de fragmentare a entităților teritoriale românești a continuat cu fatidicul an 1812 prin desprinderea, respectiv încorporarea la Imperiul Țarist a părții estice din teritoriul moldav cunoscut sub numele de Basarabia, pământ strămoșesc dispus între Prut, Nistru și Gurile Dunării. Moldova străbună pierdea în anul 1774 partea sa de nord-vest după cum în anul 1812 pierdea și partea estică, un ținut istoric, moștenire a familiei domnitoare a Basarabilor care i-a dat și denumirea de Basarabia (Fig. nr. 1).

În acest context succint prezentat, putem afirma că politica mare, politica continental-europeană, deciziile adoptate de marile imperii ale vremii a fost defavorabilă pe termen lung tuturor ținuturilor locuite de români dar mai ales Moldovei. Interesele politice și diplomația alternativă a forței sau, după caz, a slăbiciunilor interne manifestate au fost cele care au impus drumul istoric și mai puțin măsurile de

prevenire edictate sau aplicate de domnii locali, conducători mai vrednici sau efemeri ai timpului.

Figura nr. 1 – Bucovina și Basarabia în compunerea României Întregite (1918-1940)

Moldova istorică, un teritoriu milenar râvnit de toți vecinii a constituit o piatră dură pentru multă vreme între Islamul ce urmărea controlul Europei centrale, panslavismul în extensie spre sudul continental și dominanța germanică în expansiune cu interese de autoritate spre est. În acest decor complex, Moldova a înregistrat un destin realmente dramatic, împlinind prin secole de luptă, îndrăzneală și aspirații naționale un rol geopolitic major între imperiile menționate.

Apartenența Bucovinei la Moldova, precum și caracterul nemijlocit românesc al populației preluate de Curtea Imperială sunt realități care nu pot fi negate. Hotarul de nord al Moldovei a fost de secole pe *Ceremuș*, *Colacin* și *Nistru*, graniță statornică documentară și faptică fără echivoc de-a lungul secolelor de vecinătate pe cursurile de apă amintite. Acest fapt se regăsește materializat scriptic cu prilejul înțelegerii dintre regele Poloniei și domnitorul Moldovei la începutul sec. al XVIII-lea, materializat mai apoi

în „*Convenția polono-otomană*” din 1703, încheiată între reprezentanții regatului Poloniei și ai Imperiului Otoman (în calitate de putere suzerană a Moldovei), unde partea polonă declara că: „*Inter nos et Valachiam ipse Deum flumine Tyra dislimitavit*”, sau în traducere, „*Între noi și Valahia însuși Dumnezeu a pus graniță fluviul Nistru*”.

În scopul implementării unor reguli austere, autoritare, realmente exigente, între anii 1774-1786, Bucovina s-a aflat sub administrație militară, fiind condusă cu maximă fermitate de guvernatorii generali numiți de către Curtea de la Viena: Gabriel Fleiherr von Splény (1774-1778) și mai apoi de către Karl Freiherr von Enzenberg (1778-1786).

În anul 1786 Bucovina a fost alipită Galiției, formând cel de-al 19-lea „Cerc” (Kreis), adică zonă aflată în administrarea sa sub denumirea de Czernowitzer Kreis. Această perioadă a fost considerată cea mai nefastă, opinie edificată, promovată și acceptată de foarte multe personalități austriece, cercetători ai perioadei respective și mai recent chiar de unii istorici ucraineni.

Începând cu anul 1849 Bucovina a fost declarată de către Curtea de la Viena, *Mare Ducat*, devenind provincie autonomă. Condiția administrativă dobândită i-a asigurat o poziție relativ proeminentă în Imperiu. Împăratul Franz Joseph I a decis separarea Bucovinei de Galiția urmare a atitudinii și solicitărilor ferme ale românilor. Acest fapt este recunoscut inclusiv prin Constituția Imperială din anul 1849 care încerca să reglementeze și să diminueze parte din tensiunile create de compozitul etnic în decursul timpului între provinciile componente.

În anul 1861, au fost organizate alegeri la nivelul entităților administrativ imperiale, s-a constituit prima Dietă la Cernăuți, iar un an mai târziu împăratul a aprobat Marelui Ducat al Bucovinei utilizarea stemei proprii ce înfățișa bourul moldovenesc moștenit de la Ștefan cel Mare și Sfânt, element heraldic tradițional, unanim recunoscut de românii aflați în toate provinciile istorice (Anexa nr. 1).

Cu prilejul proclamării monarhiei austro-ungare din

anul 1867, Marele Ducat al Bucovinei a intrat în componența Cisleithaniei* dar păstrează subordonare directă Curții de la Viena. Această nouă etapă va înregistra reale progrese în plan economic, cultural, al dezvoltării învățământului românesc dar și în identificarea dezideratelor de factură politică. Este o perioadă de creștere accentuată, consonantă a tuturor planurilor vieții românești cu puține modulații până la Marea Unire cu Țara din anul 1918.

Cu toate eforturile de creșterea și industrializarea economiei depuse de autoritatea austriacă dar și de întreprinzătorii etnici români, Bucovina nu a reușit să-și schimbe caracterul predominant agrar. În timp, au fost puse bazele unei industrii alimentare însemnate, provincia dezvoltând atât agricultura cât și zootehnia.

Cerealele, legumele, carnea, preparatele, laptele și brânzeturile erau mult apreciate și de cea mai bună calitate, fiind produse în cantități corespunzătoare alimentării regiunilor estice ale imperiului. Se remarcă în toată perioada de până la Primul Război Mondial un grafic constant ascendent al creșterii calității vieții populației ducatului, indiferent de etnie.

Anii de război înregistrează distrugerii majore, Bucovina fiind ocupată de armata rusă în mai multe rânduri și mai apoi eliberată cu mari pierderi pe câmpurile de luptă dar și în rândul populației necombatante.

În perioada de sfârșit a războiului, la 23 octombrie 1918 românii bucovineni din Adunarea Constituantă convoacă Adunarea Națională a Românilor sub președinția lui Iancu Flondor. Acest forum național românesc profund patriotic a hotărât desprinderea Bucovinei de Austria iar mai apoi, la 28 noiembrie 1918 decide Unirea cu Regatul României în granițele sale istorice cunoscute până la Nistru, Ceremuș și Colacin.

Această mare lucrare românească nu a putut fi păstrată decât până la 28 iunie 1940, când în consecința ultimatumurilor sovietice și pe fondul înțelegerilor secrete din august 1939 (Pactul Ribbentrop-Molotov), nordul Bucovinei, cu o suprafață de peste 6.000 km², la care a fost alipit Ținutul Herța și Hotin au fost anexate de către U.R.S.S.

sau profesională mult mai funcțională și mai aproape de realitățile naționale (Fig. nr. 2).

Figura nr. 2 – Guvernământul Bucovinei în perioada mai 1942-martie 1944

* *Cisleithania* (dex.) zonă geografică din spațiul german cunoscută și sub denumirea de *Cisleithanien* sau *Zisleithanien*; în latină, *Țara de dincoace de Leitha*. Denumirea a fost utilizată neoficial de către funcționari și juriști după întemeierea Dublei Monarhii în anul 1867 pentru a se referi la părțile nordice și vestice ale Austro-Ungariei.

Aceste teritorii erau astfel numite de către persoanele de naționalitate germană din cadrul Imperiului Austriac.

La reorganizarea din anul 1942, hotarul grăniceresc a păstrat neschimbate cunoscutele „plase” cu denumiri autentice românești printre care se pot nominaliza: Dorna, Vijița, Vășcăuți dispuse în partea de nord-vest, Cozmeni, Târgu Nistrului, Hotin și Chilieni din partea de nord, respectiv Secureni și Briceni aflate în partea de nord-est a Guvernământului Bucovinei.

3. Compoziția demografică și interesele etnice în Bucovina imperială

Populația Bucovinei, populație românească dominantă în nou creată entitate Imperială, a fost constant traumatizată și supusă încercărilor vremii. Ocupația militară declanșată în anul 1774 a generat suspendarea drepturilor politice, impunerea de taxe și biruri suplimentare, deportări și transferuri de populații, prioritar pe criterii etnice, decise pentru mișcarea românilor băștinași la mari distanțe și pe teritorii îndepărtate, total necunoscute.

Schimbarea structurii etnice a populației în perioada dominației din anii 1775-1918 a fost determinată de mai multe cauze. Imigrarea elementelor rutene, ucrainene, germane, poloneze sau evreiești, concomitent cu emigrarea populației băștinașe românești spre centrul, sudul și estul Moldovei, deznaționalizarea elementului autohton și asimilările programate forțate practicate de către Curtea de la Viena pe tot parcursul perioadei de referință au generat consecințe nefaste.

Configurația geografică deosebit de favorabilă a terenului, bogățiile solului, ale subsolului și mai ales omenia, bunătatea și respectul românilor băștinași au făcut posibilă creșterea interesului unor etnii de a migra în Bucovina, relocare urmată frecvent prin manifestări agresive și de prea puțină coabitare pașnică, loială.

Aprecierile lipsite de orice fundament științific făcute în special de ucraineni după cel de-al Doilea Război Mondial pe problema apartenenței încă din perioada feudalismului timpuriu a întregii Moldove la Rusia kieveană sau, ceva mai nou, la Principatul Haliciului care avea hotar până la Dunărea de Jos, falsifică în mod nepermis adevărul istoric.

La „descălecarea” lui Dragoș Vodă, în nordul Moldovei nu exista nici un fel de populație ucraineană. Pe cale de consecință, într-o perioadă de peste patru secole, între

anii 1359-1774 aceasta nu putea fi românizată, după cum nici așa numiții ucraineni din Galiția nu se puteau poloniza. Nu negăm existența unei populații ucrainene întrepătrunsă cu cea românească aflată într-un raport real de paritate spre sfârșitul secolului al XIX-lea mai ales în zona de hotar cu Galiția și Pocuția, deci în spațiul nord, nord-vestic al Cernăuțiului, dar afirmația că mănăstirile Voroneț, Arbore, Sucevița, Moldovița și Humor cu picturile lor cunoscute la nivel european și mondial ar fi opera ucrainenilor, depășește o limită atitudinală rezonabilă prin probă documentară sau de logică istorică. Măsurile de încurajare a populațiilor alogene de către autoritățile de la Viena au permis ca până în anul 1918 Bucovina să devină un real model de conviețuire pașnică multiculturală cu cele 8 etnii și 11 credințe religioase oficial înregistrate.

Din documentele întocmite de autoritățile vremii cu ocazia alipirii Bucovinei la Provincia Galiția rezultă că populația existentă era preponderent românească. Acest fapt este recunoscut explicit de autoritățile austriece în monografia publicată în anul 1899 întocmită pe baza documentelor din anul 1775 din care rezultă că „... după naționalitate, majoritatea locuitorilor aparțineau neamului românesc (*«rumänischer Volksstamm»*)”. La momentul anexării, densitatea populației din Bucovina era destul de redusă, de cca 7 loc./km². Acest fapt a permis autorităților să încurajeze migrația elementelor străine din zonele centrale și vestice ale Imperiului Habsburgic, concomitent cu translatarea din spațiul de proximitate a Galiției și Pocuției a grupurilor populaționale germane, rutene, maghiare, poloneze, ruso-lipovenești și chiar slovace.

La începutul dominației imperiale populația românească era majoritară în Bucovina. Conform recensământului din anul 1774 aceasta însuma 59.731 locuitori grupați în 266 localități și trei târguri iar structura populației după naționalități prezenta următoarea distribuție: 85,4% români, 10,6% ruteni (denumire dată populației ucrainene din fostul Imperiu Austro-Ungar), 4,0% alte etnii